

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VII св. 1—2

БЕОГРАД 1955

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : Друштвени утицај на развитак српскохрватског књижевног језика	1
2. <i>М. Стефановић</i> : Граница слога у речима српскохрв. језика	14
3. <i>Милија Сташић</i> : Гребови и гребаша	31
4. <i>К. Тараповски</i> : Међународни славистички састајак у Београду	41
5. Језичке науке	51

— УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уредничког одбора — *Бранислав Милановић*

Научна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ
БЕОГ АД 1955

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 28

ГРЕПСТИ И ГРЕБАТИ

У прошлом броју Нашег језика, у рубрици Језичке поуке, наведена је реченица „А затим, мајка из разгребаних груди има крвљу да нахрани сух трн“ и речено је да је место *разгребаних* требало рећи *разгребених*, „пошто инфинитив гласи *разгрејџи*, а не *разгребашџи*“.

Да ли је писац ове реченице погрешно и да ли је на месту ова исправка? Је ли, поред правилног *грејџи*, оправдана и употреба овог глагола у облику *гребашџи*? Има ли овај последњи облик права на живот у књижевном језику?

Погледајмо прво како стоје та два глагола у нашим речницима.

У старијим речницима (Микаљину, Белину, Бјелостјенчеву, Волтиђијину, Стулићеву) имамо само *гребџи*, тј. *грејџи*.

Нџмецкџи и сербскџи словарџ — *Deutsch und illyrisches Wörterbuch* (Wien, 1791) садржи оба облика: *гребашџи* (и *гребанџе*, *das Kratzen*) и *гребџи*.

У првом издању Вуковог Рјечника постојали су облици *гребашџи* и *гребашџи се*, али су били упућени (*vide*) на *грејџи* и *грејџи се*, што значи да је Вук сматрао да облик *грејџи* има редовну вредност, а да је облик *гребашџи* само нотирао као постојећи. У другом издању, међутим, он облике *гребашџи* и *гребашџи се* није ни нотирао, што значи да их је сматрао не само некњижевним већ и неправилним, безвредним.

У Рјечнику *hrvatskoga ili srpskoga jezika* Југославенске академије знаности и умјетности у Загребу унесен је облик *гребашџи*, али је упућен на облик *грејџи*. Код овог је речено да се гдегде чује, поред редовног *грејџи*, и *гребашџи*, па се претпоставља да — поред аориских облика глагола *грејџи*: *гребох*, *гребе* итд. — постоје и облици глагола *гребашџи*:

грѣбах, грѣба. У једној од даљих тачака обраде глагола *грејшти* каже се: „Кад се приповиједа како је ко псовао, да се не рече гнусна ријеч, овијем се глаголом замјењује други у којег је *ј* мј. *гр*, и тад се употребљава у инф. *гребаши*“.

У Броз-Ивековићевом Рјечнику hrvatskoga језика налази се само облик *грејшти се*. Тако исто и у Српскохрватско-немачком речнику Ристића и Кангрге; састављачи ова два речника, као и многи други, чврсто су се држали Вука.

Бакотић је у свој Речник српскохрватског књижевног језика унео *гребање* (стругање: поравнати гребањем), али не даје *гребаши*, већ само *грејшти, гребење* (в. ово последње под *разгрејшти*).

Код Бенешина (Hrvatsko-poljski гјесник) налазимо облик *гребаши*, али је упућен на *грејшти*.

Барић у свом Српскохрватско-албанском речнику има само *грејшти*.

У Француско-српском речнику, под *gratter*, Лазар Кнежевић даје само *грејшти*; М. Московљевић (Руско-српски речник), под *царайашь*, има *грејшти*; М. Петровић (Фрацуско-српски речник), под *gratter*, само *грејшти*.

У Боранићевом Правопису нема ни *грејшти* ни *гребаши*; то, разуме се, не значи да их је искључио из нашег лексичког фонда, већ само да му правописно нису били потребни.

Белић у свом Правопису има само *грејшти*, на основу чега ваља закључити да он облик *гребаши* сматра, као и Вук, неважњим. Али његово мишљење о овој врсти облика в. и ниже.

Од композита глагола *грејшти* ја сам пратио свега пет најчешћих: *разгрејшти, изгрејшти, погрејшти* (не само у смислу: сахранити већ првенствено у смислу: постругати; погрести катао, погрести сено), *загрејшти* и *огрејшти*. Односи *разгрејшти - разгребаши, огрејшти - огребашти* итд. стоје у наведеним речницима углавном као и однос *грејшти - гребаши*. Тако се у горе споменутих старијим речницима ове композите завршавају у инф. на *-бшти, тј. -йшти*; у наведеном Слобвару од 1791 налазе се обе врсте облика *разгребаши* и *разгребшти* итд. Вук, Броз-Ивековић, Ристић - Кангрга, Кнежевић, Мо-

сковљевић, Петровић и Барић дају само облике без *a*, тј. *разгрејсти*, *огрејсти* итд. Бакотић има *загрејсти*, *разгрејсти*, и *изгрејсти*, а нема *загребати* *разгребати* и *изгребати*, али поред *огрејсти* има *огребати* котао: он, даље, има *погрејсти* и *погребати* („погребала га мачка“), али *погрејсти* упућује на *погребати*, што је, с обзиром на његово третирање инфинитивних облика ових композита, неочекивано и чудно. Бенешкић нема *изгребати*, али даје напореда, као облике подједнаке вредности: *йзгребан*, *-а*, *-о* и *изгрѣбен*, *-ѣна*, *-ѣно*, што директно руши поуку наведену на почетку овог чланка: *огребати* је упутио на *огрејсти*, *загребати* на *загрејсти*, од *погрејсти* и *погребати* има само *погрејсти*, а *разгрејсти* и *разгребати* је дао као облике равноправне вредности. Боранић је од свих ових глагола навео само *огребати*, и то без значења и акцента, па се не зна је ли то *огребати* или *огрѣбати*, *огрѣбати*.

У Рјечнику Југославенске академије знаности и умјетности има *изгрејсти*, али нема *изгребати*. Дат је облик *огрејсти*, али није *огребати*, тј. као перфективан глагол. Међутим, под одредницом *огрејсти* наводи се овај пример: „И је л’ светцим поновио лике што су стрвни нокти *огребали* и топузи тешки оглођали“ (Osvetn. 3,56), с објашњењем да је ту глагол *огребати* перфективан и да значи: *остругати*. Унесена су, даље, оба облика: *погрејсти* и *погребати* (сахранити, укопати), и, поред осталих, наведена су и ова два примера: Да би кому за невољу било ил’ кумоват окрштено чедо ил’ *погребати* т’ јело покојено (Osvetn. 3,148); — Лијепо смо њега сахранили и у црну земљу *погребали* (Nar. pjes. petr. 2,259). Затим има *разгрејсти*, а нема *разгребати*, али има *разгрѣбати* (инперфективно), па је као потврда за овај имперфективни глагол (*разгрѣбати*) наведен Милићевићев пример: „Квочке ће кљуновима раскљуцати, пилићи ће ноктима *разгребати*“; међутим, ја мислим да овде није имперфективни глагол *разгрѣбати*, већ перфективни (завршносвршени) *разгрѣбати*. Глагол *загрејсти* — *загребати* у Рјечнику још није обрађен.

Белић нема ни *загрејсти* — *загребати* ни *погрејсти* — *погребати*; има *огрејсти* и *изгрејсти*, али не и *огребати* и

изгребаши. Међутим, код глагола *разгрејши* има и *разгребаши*, али га означаје као неправилан. На основу тога могло би се закључити да он целу групу: *грејши*, *разгрејши*, *огрејши* итд. сматра правилном, а групу: *гребаши*, *разгребаши*, *огребаши* итд. — неправилном.

Потребно је сада обратити пажњу на промену глагола *грејши* и *гребаши* из које ћемо се уверити да су облици и једног и другог глагола у презенту, садашњем глаголском прилогу, заповедном начину, имперфекту и у мушком роду радног глаголског придева у једнини — потпуно исти, а да се у свим другим разликују. Ово је важно због тога што се данас у текстовима писаца (првенствено новије књижевности, од Вука наовамо) са потпуно истим облицима глагола *грејши* и *гребаши* и њихових сложеница — не може поуздано рећи да ли је то облик глагола *грејши* или облик глагола *гребаши*; напр. у „Чуј, како фурије пиште (*И гребу* рукама поноћ (В. Илић, Песме II, 216). Не би се могло рећи да је оно *гребу* од *грејши*, а не од *гребаши*, или од *гребаши*, а не од *грејши* пре него што би био прегледан целокупни лексички фонд В. Илића, кад би се видело да ли он употребљава само *грејши* и његове облике, или само *гребаши* и његове облике, или и *грејши* и *гребаши* и њихове облике, — пошто је облик *гребу* исти и од *грејши* и од *гребаши*.

А сад да видимо како писци и други употребљавају поменуте облике.

Будући да је Рјечник Југославенске академије у Загребу поклатио велику пажњу речничком благу наших старих и старијих писаца, то је сасвим разумљиво што у његовој грађи у знатној мери преовлађује облик *гребши* односно *грејши* (овамо подразумевам и сложенице овог глагола), али има и примера, нарочито из народне књижевности, са облицима за које се не може са поузданошћу рећи потичу ли од *грејши* или од *гребаши*, односно од њихових сложеница. Ово последње у пуној мери важи и за грађу коју су навели Броз и Ивековић.

Лексикографска грађа Института за српски језик Српске академије наука пружа овакву слику:

1. *грѣбѣње* (глаго. именица од *грѣйсѣи*). — Има 4 примера за њу;¹

грѣбање (глаго. именица од *грѣбаѣи*). — Ухватисмо три женке; ну јер се гризањем и *грѣбањем* брањаху, немогосмо их пониети (Виѣнас 1871, 835). — Главице од сукнарске чешље ... употребљавају се ... за *грѣбање* сукна (Влад. Ђорђевић, Кратак увод у јѣстаств. II, 151). — Да се сачувају од пецкања и уједања инсеката или од *грѣбања* трња [родила се у њима мисао да се заштите оделом] (Ст. Бошковић, Истор. I, св. 1, 284). — Какво је то *грѣбање*; зар се не умете лепо играти?! (Вл. Радојевић, збирка речи, Крагујевац). — Непосредне последице таквог *грѣбања* коже може неки пут онемогућити исправно распознавање шуге (Сел. буквар, бр. 5, 1937, 9). — После кашљуцања или само *грѣбања* у грлу ... почиње искашљивање ... шлајма (М. Дачић, Чему нас живот учи, 1925, 31). — *Грѣбање* је мачје миловање (Ал. Васиљевић, зб. речи, Сврљиг, Гружа). — Њихове су претње, по источњачком начину, праћене кукњавом и *грѣбањем* лица (В. Јовановић, С. К. Гласник XXVIII, 1912, 770). — ... утваре, које ће својим открићем, својим манијачким *грѣбањем* по прошлости ... довести до Хедвигиног самоубиства (В. Глигорић, Поз. критике, 286).

2. *грѣйсѣи* (*се*) и *грѣбаѣи* (*се*). — Глагол *грѣйсѣи* (*се*) и његови облици потврђени су са 13 примера; 53 листића имају облике за које се не може утврдити јесу ли од *грѣйсѣи* или од *грѣбаѣи*.

Потврда за *грѣбаѣи*: — *Грѣбаѣи* kratzen (Словар 1791, 300). — Кога је глед'о у ладовини | Издишућ' црну земљу *грѣбаѣи* (Ђ. Јакшић, Дела X, 1888, 22). — *Грѣбаѣи* (Ивић С., Rad 168, 147; Шаптиновац, Слав.). — *Грѣбаѣи*, грѣбем, грѣбемо (Милас, Rad 153, 71, Мостар). — *Грѣбање*, глаголска именица од *грѣбаѣи* (Влад. Радојевић, зб. речи, Крагујевац). — *Грѣбање*, глаголска именица од *грѣбаѣи* (Ал. Васиљевић, зб. речи, Сврљиг, Гружа). — *Грѣбаѣи се* (исто). — *Грѣбаѣи*, - ем: *грѣбаѣи* бакар ..., миш гребе ..., пас гребе ..., мачка гребе (Ран. Ковачевић, зб. речи, Драгачевски срез, Дучаловићи).

¹ Не наводим примере за *грѣйсѣи* и његове деривате, пошто књижевна вредност његова и њихова није спорна.

3. *загрејшти* и *загребаџи*. — Има 20 потврда за *загрејшти*, а 43 листића са облицима за које се поуздано не може рећи да ли су од *загрејшти* или од *загребаџи*. Карактеристично је да су исписивачи на доста места ставили одредницу *загребаџи*, што значи да су они у свом изговору имали *загребаџи*. На неколико листића исписивачи су били ставили одредницу *загрејшти*, али је неко после то преправио на *загребаџи*. Још су карактеристичнији пет листића на којима су у тексту очигледно облици глагола *загрејшти*, а испитивачи су, из непажње, ставили као одредницу *загребаџи*, што значи да је у њиховом изговору било *загребаџи*, а не *загрејшти*. Пример: *Загребоше* на врата (М. Ракић, Јадници IV, 58). — Алибег, Латиф и остали престравише се, и за тренут ока окретоше коње и *загребоше* натраг (Дело, 13 књ., 1897, 70).

Потврде за *загребаџи*: Већ прснуше од једног јунака, | *Загребаше*, мало не згазише | Грбовића... (Ј. Новић, Бирч. Илија, 193). — ... зечеви... су при првом пуцњу *загребали* преко плота (Мале новине 1892, 72/1). — А он ти *загреба* што игда може кроз буквик (М. Глишић, Цел. дела I, 320). — Ера *загреба* преко моста (Кића 1905, 13/2). — Уз Драгаја *загребаше* Турци (Бос. вила 1901, 278). — Смејем се — вели Сретен, како дете *загреба*... (М. Вукићевић, Цел. дела I, 102). — Када приметих срдбу у његовим... прним очима, скупих се и *загребах* (М. Пупин, С пашњака до научењака, 19). — ... а сутра дан *загреба* нокат у ледину (Никац од Ровина, Ђетићи у парламенту, Њујорк, 43). — Ми видесмо како турска послуга код топова *загреба* уз један поток (М. Лазаревић, Српско-турски рат, 1931, 124). — *Загребаџи*, *vide*: *зачепркати* (Вуковић, Нар. ветер. терм., 70). — *Загребаџи* = *огребати* (на оба места *a1*) (В. Ж. Милојевић, зб. речи). — *Ловокрадице загребаше* у шуму (*исти*). — ... а он диже главу и *загреба* (Ракић, Дон Кихот II, 29). — ... Али онај *загреба*, да га нико не би могао стигнути (*исто*). — Брзо смо се погледали, видели да смо сва тројица на окупу и *загребали* свом жестином кући (Р. Слепчевић, Приче, 1940, 64). — Циганка ... одмах *загреба* на поље (Нар. здравље III, 42). — Ја ћу *загребаџи* ноктима (Јелена Билбија у својој збирци речи из Црног Луга, Бос. Грахово; иза горње рече-

нице она у загради додаје: *умесџо загрејсџи*, из чега се види да јој је било стало да покаже баш облик *загребаџи*).

4. *разгрѣјсџи* и *разгрѣбаџи*. — Нема ниједна потврда из литературе за *разгрејсџи*; свега је један листић са обликом за који се не може сигурно установити је ли у питању *разгрѣјсџи* или *разгрѣбаџи*.

Потврда за *разгрѣбаџи*: После тога *разгребаџе* себи ноктима главу и врат (Папакостопулос Панајот у прев. Хомерове Одисеје, 14). — У Берлину је рана *разгребана* (директна потврда против закључка у горе поменутој поуци!) и ту треба лечити (Правда 1917, 218/1). — ... деца разбарушена, раздрљена, ко умазан, ко *разгребан* (sic!), ко на клупи, ко испод клупе (Ж. Конфино, Хумореске, 8).

5. *изгрѣјсџи* и *изгрѣбаџи*. — Има 8 листића са облицима из којих се види да је у питању глагол *изгрѣјсџи*, а 11 са облицима за које се поуздано не може утврдити потичу ли од *изгрѣјсџи* или од *изгрѣбаџи*.

Потврда за *изгрѣбаџи*: [Бобица]... не справом за чишћење ноктију изгрепсти испод ноктију... све што се оданде даје *изгребаџи* (Санит. зак. 1, 1924, 217; у истој реченици оба облика!).

6. *огрѣјсџи* и *огрѣбаџи*. — Има 9 потврда за *огрѣјсџи*, 8 листића имају облике потпуно исте и од *огрѣјсџи* и од *огрѣбаџи*.

Потврда за *огрѣбаџи*: Зафати се шипак од ружице, | *Огреба* ме под бијело грло (И. С. Јастрѣбов, Обичаји и пјсни, 320). — *Огрѣбаџи*, - бем, v. р. kratzen (Поповићев Српско-немачки речник). — Море, пусти ту мачку, *огребаџе ње* (Вл. Радојевић у својој збирци речи, Крагујевац). — ... зашто вас је дете *огребало* (А. Видаковић, Мартин Сорго, 1936, 222). — ... ето, кажем, закопали Ђопу, — сад немаш кога ни *огрѣбаџи* (М. Настасијевић, Дrame 1938, 149).

7. *погрѣјсџи* и *погрѣбаџи*. — Има 9 потврда за *огрѣјсџи*, 6 листића са облицима који могу бити и од *погрѣјсџи* и од *погрѣбаџи*.

Потврда за *погрѣбаџи*: ... пређе обичај бую, мртваце не *погребаџи*, него на ватри спалити (Ј. Вујић, Естест., 102). — *Погрѣбаџи* - ем: остругати н. пр. котао или таву (А. Грђ. Бјелокосић, у збирци речи).

Сем тога, има више побочних речи које потврђују и *грејшти* и *гребашти* и њихове композите као: *грѣбѣн*, *грѣбени*, *грѣбѣнка*, *гребѣнашти*, *разгрѣбѣна* (за *грѣјшти*), а за *гребашти*: *гребѣнац* (што се запече од млека на дну суда, А. Гавриловић, Труба, 1908, бр. 75); *гребѣнац* (алатка за гребенање вуне, Етн. м. 1752, Призрен); *грѣбанић* (превити ножић, са којим се гребе гребача по дну котла или пињате, Просвј. 1895, 534); *гребаница* (f., у Ц. Г., vide [остружине] огребине, Вук, Рј.; [Не ваља се:] дјевојци да гребаницу гребе, јер кад се буде удавала, биће кишовито вријеме, Мићун Павићевић, Народно благо из Ц. Горе, 12; у мом, дурмиторском крају то је врло обична реч) итд.

Мања анкета коју сам извршио у Институту за српски језик Српске академије наука, у коме раде људи из разних крајева наше земље, потврдила је такође постојање облика *гребашти* исто тако као и облика *грѣјшти*.

У мом крају (Дурмитор) *гребашти* је сасвим обична реч.

Из свега изнесеног види се да састављачи наших речника у већини дају предност облику *грѣјшти*, а облик *гребашти* или означају као неправилан или га уопште и не наводе (мислим да је ту Вуково схватање одиграло пресудну улогу, а не изговор сваког појединог састављача); да писци употребљавају и један и други облик; да облик *гребашти* није везан за један крај, већ да се употребљава у многим крајевима наше земље; да у језичком осећању многих писаца *гребашти* има нормалну вредност књижевне речи; да су облици *гребашти*, *грѣбах*, *грѣбѣла*, *грѣбѣн* итд. сасвим ушли у живот, да се поуздано може рећи да је глаголска именица *грѣбѣње* надвладали *грѣбѣње* и да се ова последња помало осећа као старомодна.

Зато и мислим:

прво, да је неоправдана замерка писцу што је написао *разгрѣбане груди*, а не *разгрѣбене груди*;

друго, да облик *гребашти* треба сматрати као дублет, тј. књижевну реч, и да је неоправдано, а и штетно, протеривати из језика могућности какву претставља *гребашти*.

Милица Станић